

PRAVA ZA SVE
all rights / ljudska prava 8140000

CURE

**ANALIZA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U PRIJEMU
I DJELOVANJU VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA
PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE,
SAVJETA NACIONALNIH MANJINA NARODNE SKUPŠTINE
REPUBLIKE SRPSKE I VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA
PARLAMENTA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE**

**Autorice: Fedra Idžaković
Arijana Čatović**

Sarajevo, decembar 2012. godine

financed by

 **Austrian
Development Cooperation**

***ANALIZA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U PRIJEMU I
DJELOVANJU VIJEĆA NACIONALNIH MANJINA
PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE,
SAVJETA NACIONALNIH MANJINA NARODNE
SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE I VIJEĆA NACIONALNIH
MANJINA PARLAMENTA FEDERACIJE BOSNE I
HERCEGOVINE***

Autorice: Fedra Idžaković
Arijana Čatović

Sarajevo, decembar 2012. godine

Sadržaj

Osnovna pitanja	4
Perspektive nacionalne manjine	4
Ženska perspektiva.....	5
Položaj Romkinja u BiH	7
Da zaključimo:.....	9
Vijeća/Savjet nacionalnih manjina	10
Vijeće nacionalnih manjina Parlamentarne skupštine BiH.....	10
Savjet nacionalnih manjina Narodne skupštine RS	12
Vijeće nacionalnih manjina Parlamenta FBiH	14
Da zaključimo:.....	15
Druge mogućnosti i mehanizmi	17
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (PSBiH)	17
Zajednička komisija oba doma PSBiH za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku	18
Komisija Predstavničkog doma PSBiH za ostvarivanje ravnopravnosti spolova	18
Da zaključimo:.....	19
Dobre prakse	20
Dobre prakse u izboru i djelovanju Savjeta (Srbija i Crna Gora)	20
Dobre prakse u zaštiti ženskih ljudskih prava kroz korištenje postojećih mehanizama.....	21
Preporuke za Vijeća/Savjete nacionalnih manjina	23
Preporuke za unapređenje političke participacije i položaja Romkinja u BiH	23

Uvodne napomene

Analiza rodne ravnopravnosti u prijemu i radu Vijeća nacionalnih manjina Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Savjeta nacionalnih manjina Narodne skupštine Republike Srpske i Vijeća nacionalnih manjina Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine (Analiza) nastala je za potrebe koalicije nevladinih organizacija koju koordinira udruženje građana *Bolja budućnost* iz Tuzle u okviru projekta *Poboljšanje društveno-ekonomskog položaja Romkinja u Bosni i Hercegovini kroz njihovo aktivno učešće u kreiranju politika* koju je finansijskih podržala Austrian Development Cooperation kroz CARE NWB.

Ova analiza ima za cilj:

- a) približiti ulogu i način djelovanja Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina a naročito sa aspekta mogućnosti Vijeća/Savjeta da djeluje u cilju poboljšanja položaja Romkinja u bosanskohercegovačkom društvu;
- b) analizirati proces i kriteriji za izbor i imenovanje članova ovih tijela naročito kroz perspektivu rodne ravnopravnosti;
- c) ukazati na druge mehanizme većeg uticaja Romkinja na procese donošenja odluka radi zaštite njihovih interesa, potreba i prava;

Analiza ima četiri važna poglavlja.

U poglavlju *Osnovna pitanja* raspravljaju se pitanja manjinske i rodne ravnopravnosti u ostvarivanju prava na pristup procesima donošenja odluka u Bosni i Hercegovini (BiH). Na kraju poglavlja, raspravlja se pitanje položaja Romkinja u BiH, naročito sa aspekta postojećih zakona i politika koji imaju ili mogu imati uticaj na unapređenje položaja Romske zajednice i žena Romkinja. Sva ova pitanja su od izuzetne važnosti za unapređenje pristupa Romkinja liderica, aktivistica i ženskih romskih organizacija u postojeće procese zaštite rodne i manjinske ravnopravnosti.

Slijedeće poglavlje, *Vijeća/Savjet nacionalnih manjina*, fokusira se na propise koji reguliraju uspostavljanje i djelovanje Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina a naročito sa aspekta mogućnosti učešća Romkinja u radu ovih tijela kao i mogućnosti ovog tijela da zaštite prava žena pripadnica nacionalnih manjina, u ovom slučaju Romkinja.

Slijedi poglavlje u kojem se razmatraju *Druge mogućnosti i mehanizmi* uticaja na procese donošenja zakona, politika, budžeta, itd. kojima se štite, između ostalog, prava žena, prava manjina a time i Romkinja.

Na samom kraju, nalaze se *Preporuke* koje se fokusiraju na a) Vijeća/Savjet nacionalnih manjina sa aspekta većeg učešća Romkinja liderica, aktivistica te udruženja za zaštitu ženskih ljudskih prava Romkinja, i b) većeg učešća i uticaja Romkinja liderica, aktivistica na procese donošenja zakona, politika, budžeta koji imaju uticaj na (poboljšanje) položaja romskih zajednica, a naročito žena Romkinja.

Osnovna pitanja

Perspektive nacionalne manjine

BiH već dvadeset godine nije imala službeni popis stanovništva. Stoga se o različitim pitanjima govori na osnovu pretpostavki i procijena broja stanovnika. BiH nema službeni podatak o broju pripadnika nacionalnih manjina. Ipak, neslužbene procene govore da dvije trećine stanovništva u BiH pripadaju nekoj od nacionalnih manjina dok se sve službene i neslužbene procijene slažu da su Romi najbrojnija nacionalna manjina.¹

Ustav FBiH obavezuje vlasti na primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda. *Ustav FBiH* garantuje svima na teritoriji FBiH uživanje, između ostalog, prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu; zaštitu obitelji i djece; prehranu i utočište; zaštitu manjina i potencijalno ugroženih grupa te zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom i socijalnom porijeklu.²

Nadalje, kroz *Aneks I uz Ustav FBiH* u domaće zakonodavstvo integrirani su najvažniji međunarodni dokumenti za zaštitu ljudskih prava. BiH je i ratifikovala najveći broj konvencija iz Aneksa I čime se obavezala na usaglašavanje svog zakonodavstva, politike i prakse sa standardima iz ovih dokumenata. *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* i njezini protokoli primjenjuju se direktno u zakonodavstvu BiH a ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.³ U slučaju da su domaći zakoni i praksa u suprotnosti sa standardima iz ove konvencije sve institucije BiH obavezne su direktno primjenjivati Evropsku konvenciju.

Međutim, istovremeno *Ustav BiH* diskriminira pripadnike nacionalnih manjina, „ostale“, odnosno sve građane koji ne pripadaju jednom od tri konstitutivna naroda, da se ravnopravno sa drugima kandiduju i budu izabrani na izborima za pozicije u tročlanom Predsjedništvu BiH, Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH (PSBiH), itd.

U decembru 2009. godine, Evropski sud za ljudska prava donio je presudu u slučaju *Sejdić i Finci protiv BiH* u kojoj se jasno ističe da Ustav BiH diskriminira pripadnike manjina, u ovom slučaju Roma i Jevreja, čime krši osnovne standarde ljudskih prava. Ni danas, tri godine nakon odluke Evropskog suda, ni nakon nekoliko pokušaja usaglašavanja različitih rješenja, BiH nije izmijenila Ustav a time nije okončala diskriminaciju „ostalih“, uključujući Roma i drugih nacionalnih manjina, koja se temelji na najvišem zakonskom dokumentu u zemlji. Opći 2010. godine kao i lokalni izbori 2012. godine održani su u skladu sa starim sistemom.

Direktna diskriminacija Roma, Jevreja i ostalih nacionalnih manjina se ne završava politikom; ista je ugrađena u državnu službu.⁴ Na primjer, Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH zasnovana je na izboru ombudsmena samo među kandidatima koji dolaze iz tri

1 Human Rights Watch: Građani drugog reda: Diskriminacija Roma, Jevreja, i ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (4. april 2012.);

2 Ustav BiH, II Ljudska prava i slobode, A. Opće odredbe, član 2.

3 Ustav BiH, član II Ljudska prava i osnovne slobode, tačka 2. Međunarodni standardi. Tekst ustava dostupan na: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

4 Human Rights Watch: Građani drugog reda: Diskriminacija Roma, Jevreja, i ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (4. april 2012.);

konstitutivna naroda, itd. *Ustavi Federacije BiH i Ustav Republike Srpske* propisuju nacionalne kvote za zapošljavanje u javnim službama koje su zasnovane na posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine. Neke međunarodne organizacije smatraju da je tada popisan bitno manji broj nacionalnih manjina, pa time i Roma.⁵ Ovo znači da su nacionalne manjine, time i Romi, nesrazmjerno isključeni iz pozicija državnih službi.⁶

Ženska perspektiva

Ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca na mjestima donošenja odluka je jedan od osnovnih pokazatelja ravnopravnosti spolova ali i demokratizacije jednog društva.⁷ Globalni podaci o ženama iz septembra 2010. godine pokazuju da su imale 19,3% mandata u parlamentima ili u donjim domovima pralamenata, dok je ta brojka za 1995. godinu bila 11,3%.⁸ Ipak, samo 26 zemalja u svijetu postiglo je cilj da ima 30% žena na položajima gdje se donose odluke, što je postavljeno kao cilj u *Pekinškoj platformi 1995. godine*. Uprkos naporima, i dalje postoji diskriminacija žena u zakonu i u praksi.⁹

Žene u BiH nisu jednake sa muškarcima u uživanju prava, uključujući pravo na učešće u javnom i političkom životu. Ustav BiH garantuje građanska i politička prava bez diskriminacije po osnovu spola kako je to predviđeno Evropskom konvencijom dokumentom koji ima status i snagu ustavnih odredbi.

BiH je ratifikovala *Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*¹⁰ (CEDAW Konvencija) koja dodatno i sastavni dio Ustava BiH. U obrazloženjima uz Konvenciju članovi Komiteta za nadgledanje primjene ovog dokumenta (CEDAW Komitet) ukazuju da član 7. Konvencije reafirmiše pravo žena da glasaju na svim izborima i da se kandiduju za izbore u izabranim tijelima. Također, budući da će države potpisnice "osigurati" pravo učešća, time se zahtijeva od vlada da stvore uslove koji će olakšati učešće žena u javnom i političkom životu.¹¹

Komitet ukazuje da se ova obaveza može izvršiti, na primjer, **uključujući žene na spisak vladinih kandidata, putem afirmativne akcije i kvota i eliminacijom ograničenja na osnovu roda odnosno spola za određena radna mjesta**. Prema tome, **država je dužna da ženama osigura jednak pristup pravu da se kandiduju i budu birane, kao i pravo da imaju jednak tretman i pristup zakonodavnim, izvršnim i sudskim organima vlasti na svim nivoima u zemlji**. Ovaj princip je dodatno reafirmisan *Rezolucijom 1325 Vijeća sigurnosti* koja poziva države članice da uključe veći broj žena u donošenje odluka na svim nivoima.¹²

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Adnan Kadribašić, *IZBORNI SISTEMI I „ŽENSKA KVOTE“*

⁸ Kancelarije OSCE-a za Demokratske institucije i ljudska prava (ODHIR) Pipa Noris i Mona Lena Kruk (Univerzitet Harvard i Univerzitet WASHINGTON u Sent Luis-u), *Rodna ravnopravnost na izabranim funkcijama: Akcioni plan u šest koraka*;

⁹ Ibid.

¹⁰ Tekst konvencije dostupan na: http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/PAO/Documents/CEDAW_z%20web.pdf

¹¹ Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i Ekspertnom grupom, autorice: F. Idžaković, A. Čatović: Izvještaj o praćenju ženskih ljudskih prava kroz primjenu zakona, (Sarajevo, decembar 2012. godine)

¹² Ibid.

Rukovodeći se principima postavljenim u Konvenciji *Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH* (ZORS)¹³ u članu 20. obavezuje tijela na svim nivoima vlasti, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, javna preduzeća da „osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.“ Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40%.¹⁴

Uređujući pitanje rodne ravnopravnosti Izborni zakon je primijenio sistem kvota na otvorenim listama kandidata i propisujući: „Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje 1 kandidat manje zastupljenog spola među prvih 2 kandidata, 2 kandidata manje zastupljenog spola među prvih 5 kandidata i 3 kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom sa tri, zaokruženim na prvi viši cijeli broj.“¹⁵

Međutim, iako zakon predviđa sankcije za političke partije koje ne usaglasе svoje izborne liste sa ovim pravilom u vidu nepotvrđivanja izbornih lista ovakva trenutna formulacija istovremeno znači da a) *Izborni zakon* nije usaglašen sa ZoRS i b) da nema dovoljno drugih provedbenih mehanizama za osiguranje ženske političke ravnopravnosti.¹⁶

Na problem neusaglašenosti Izbornog zakona BiH sa CEDAW konvencijom i ZoRSom ukazuju i Zaključni komentari CEDAW Komiteta iz 2006. koji su upućeni BiH u kojima se kaže: „16. Preporuka Komiteta je da zemlja članica ubrza postupak harmoniziranja zakona kako bi se ispoštovala obaveza utvrđena Zakonom o ravnopravnosti spolova (član 20, stav 2), kao i svim članovima Konvencije, te kako bi se uspostavile procedure za uspješnu provedbu i primjenu navedenih zakona.“

I Venecijanska komsija¹⁷ je 2008. preporučila BiH da se „...razmotri uvođenje sistema koji bi osigurao minimalan postotak za svaki spol u izbornom tijelu kako bi se osigurao smisao članka 4.19“ (Izbornog zakona, prim. aut.).

Treba ukazati da je **Predstavnički dom PSBiH** na svojoj 36. sjednici usvojio izmjene Izbornog zakona kojim se ovaj propis usaglašava sa ZoRS mjenjajući član 4.19. stav 4. kako glasi: „Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog spola, koji su ravnopravno zastupljeni. Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova

13 ZORS, prečišćeni tekst (Sl. gl. 32/10)

14 ZORS, prečišćeni tekst (Sl. gl. 32/10), član DIO DEVETI - JAVNI ŽIVOT, Član 20.: „(1) Državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, osigurati će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predlagачe prilikom izbora predstavnika i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima. (2) Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu 40% u tijelima iz stava (1) ovog člana. (3) Diskriminacijom po osnovu spola smatra se situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost iz stava (2) ovog člana. (4) Tijela iz stava (1) ovog člana u cilju ostvarivanja ravnopravne zastupljenosti spolova i otklanjanja diskriminacije dužna su donositi posebne mjere propisane članom 8. ovog Zakona.“

15 Član 4.19 stav 4., Izborni zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 7/08 i 32/10)

16 Preneseno iz Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i Ekspertnom grupom, autorice: F. Idžaković, A. Čatović: Izvještaj o praćenju ženskih ljudskih prava kroz primjenu zakona, (Sarajevo, decembar 2012. godine)

17 Venecijanska komisija, čiji puni naziv je Evropska komisija za demokraciju putem prava, jeste savjetodavno tijelo Vijeća Evrope za ustavna pitanja (Tekst dostupan na: <https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/istrazivanja/default.aspx?id=20302&langTag=bs-BA&pril=b>)

zastupljen sa najmanje 40% od ukupnog broja kandidata na listi. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola među prvih dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata, itd.“

Usaglašavanje Izbornog zakona sa ZoRS je svakako mogući doprinos ravnopravnoj zastupljenosti žena na izbornim listama, jer treba sačekati usvajanje izmjena i u Domu naroda. Međutim, pitanje političke participacije zahtjeva promjene i nakon izbora u zakonodavnim, izvršnim, sudskim organima vlasti kao i u ekonomiji, naročito u upravljačkim organima javnih preduzeća, medija, itd.

Položaj Romkinja u BiH

Iako BiH ustavi i zakoni, a naročito ZoRS, garantuju jednak pristup pravima na obrazovanje, zapošljavanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, učešće u javnom i političkom životu, itd. Romkinje u BiH su izložene višestrukoj diskriminaciji. Diskriminirane su po osnovu pripadnosti Romskoj nacionalnoj manjini, po osnovu spola/roda, po osnovu svog socijalnog porijekla ili statusa, itd. Terenska aktivistička anketa koja je provedena 2010. godine¹⁸ ukazala je na poražavajuće nizak nivo obrazovanja Romkinja. Više od polovina ispitanica ili nisu završile ili imaju samo osnovnu školu.¹⁹ Samo manji broj žena je završio srednju a izrazito mali broj ima višu ili visoku školu.²⁰ Rezultat ograničenog pristupa obrazovanju je i visoka stopa nezaposlenosti. Ogromna većina ispitanica je nezaposlena ili radi u neformalnom sektoru.²¹

Težak položaj Romkinja ističe državni Četvrti i peti periodični Izvještaj o primjeni CEDAW Konvencije za period od 2006-2010. U Izvještaju se kaže: „oko 90% Romkinja nema nikakav pristup zdravstvu, socijalnoj zaštiti i zaposlenju. Broj djevojčica Romkinja koje pohađaju osnovnu školu je izrazito mali u odnosu na broj dječaka (odnos je 3:7 u korist dječaka). Broj djevojčica koje napuštaju osnovnu školu veći je od broja dječaka. Iako se realizuju brojni programi, podržani od strane međunarodnih organizacija i agencija UN-a, usmjereni na rješavanje problema romske populacije u BiH, još uvijek nisu zaživjeli djelotvorni programi koji bi sistemski unaprijedili obrazovanje i zapošljavanje djevojčica i žena romske nacionalnosti, te njihov pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti.“²²

Ovakav pasivan stav u kojem državne institucije očekuju da međunarodne agencije ili sami Romi/Romkinje riješe nagomilane probleme vidljiv je i u drugim politikama i akcionim planovima koji su usvojeni u BiH. Stav prema Romkinjama i njihovom položaju možda najbolje ilustruje *Strategija za rješavanje problema Roma u BiH*, donesena u sklopu Dekade Roma, kao osnovni dokument sa ciljem unapređenja položaja Roma u BiH, koja razmatra

18 Više o istraživanju i rezultatima u Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH, „Prava za sve“ u partnerstvu sa „ICVA“ i grupom Romkinja liderica, predstavnica organizacija civilnog društva, novembar 2010. godine, dostupno na www.pravazasve.ba

19 Anketa je provedena na uzorku od 609 ispitanica u više od 20 romskih zajednica u BiH, pri čemu 17,79% ispitanica je izjavilo da nije pohađalo osnovnu školu a daljih 27,34% nije završilo osnovnu školu. 31,13% ispitanica je završilo samo osnovnu školu.

20 Rezultati ankete pokazuju da je srednju školu završilo 19,76% ipitanica a sam 2,3% ispitanica je završilo višu ili visoku školu.

21 87,18% ispitanica iz ove ankete je nezaposleno, 9,8% je izjavilo da rade „na crno,“ a 7% da prose i tako se izdržavaju. Samo 8,40% ispitanica je izjavilo da je zaposleno.

22 Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaja Bosne i Hercegovine, maj 2011. godine, str. 65., korišteni podaci iz Izvještaja Ministarstva finansija i trezora BiH i Tima Ujedinjenih nacija u BiH „Napredak u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u BiH,“ 2010. godine.

pitanje rodne ravnopravnosti u sklopu poglavlja 13. *Demografsko-populaciona politika, porodični odnosi, ravnopravnost spolova i prava djeteta.*

Ovakav pristup rodnoj ravnopravnosti Romkinja koja se tretira unutar rasprave o populacionoj politici i „postizanja optimalnog i održivog nataliteta“ kao preduslova za sretno djetinjstvo romske djece krajnje je zabrinjavajući.²³ Stiče se utisak da je za prava Romkinja jedini problem brojnost porodice i da bi bez ili sa manjim brojem djece imale veći obim prava ili bolji pristup pravima. Insistiranje na programima promoviranja tzv. „odgovornog roditeljstva“ predstavlja indirektno kršenje ljudskih (reproduktivnih) prava Romkinja.²⁴

Nadalje, samo jedan paragraf u cijeloj Strategiji razmatra unapređenje ravnopravnosti Romkinja kojeg navodimo u potpunosti: „Vlasti u BiH su dužne posvetiti adekvatnu pažnju pitanju ravnopravnosti spolova pripadnika/ca romske nacionalne manjine, a prije svega popravljajući materijalnog i socijalnog položaja žena unutar romskih zajednica, jer se pokazuje da su one nesumnjivo diskriminirane u odnosu na Rome-muškarce. U tu svrhu zadužuju se Agencija za ravnopravnost spolova BiH i gender centri entiteta da, zajedno sa parlamentarnim komisijama i drugim tijelima za ravnopravnost spolova i društveni položaj žena, te ostalim nadležnim organima i romskim NVO-ima koji se bave ovim pitanjima, sačine odgovarajući program i plan aktivnosti na gender senzibilizaciji, kako samih Roma, tako i svih onih koji/e rade na rješavanju njihovih problema, te da se nakon što se on usvoji na nadležnim organima odmah krene u njegovu implementaciju. Monitoring tog procesa obavljajući, pored Agencije i entitetskih gender centara, i Odbor za Rome pri Vijeću ministara i Vijeće Roma BiH.“²⁵

Ni ovako „skroman“ cilj ka unaprjeđenju položaja Romkinja ni 7 godina nakon usvajanja Strategije nije ostvaren niti su započele aktivnosti na njegovoj realizaciji. Štaviše, Akcion plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite koji proizilaze iz Dekade i Strategije ima samo 2 aktivnosti koje se posebno odnose na Romkinje i to iz oblasti zapošljavanja (niti jedna aktivnost nije završena/započeta).²⁶ Usvojena je i Gender strategija koja eksplicitno navodi situaciju Romkinja. Međutim, tempo realizacije njenih aktivnosti je veoma slab, te možemo reći da rješavanje pitanja Romkinja zaostaje u odnosu na druge aktivnosti sadržane u Akcionom planu.²⁷

BiH Gender akcioni plan (GAP) predviđa nekoliko aktivnosti koje su fokusirane na unapređenje položaja Romkinja i to najveći broj u poglavlju IX Cjeloživotno učenje, te još tri

23 Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, Vijeće ministara BiH, 2005. godina (Službeni glasnik BiH 67/05), str. 19 i 20.: „s obzirom na ukupnost uslova u kojima živi i djeluje ova manjina u BiH i na (ne)mogućnost bitne pozitivne preinake tih uslova, krajnje vrijeme da se otvori pitanje i povede računa o populacionoj politici unutar ove zajednice i mjerama koje ta politika podrazumijeva. ...zna se da mnoge romske porodice imaju brojno potomstvo, po petoro, šestoro i više djece. Naravno, nije problem u samoj brojnosti porodice, u činjenici da mnogi romski bračni parovi imaju po petoro i više djece, nego teškoće proizlaze iz činjenice da mnogi od njih nemaju uslove za normalno izdržavanje i podizanje vlastite djece, a kamoli dostatna sredstva za uredno i potpuno obrazovanje, od predškolskog do, makar, srednjoškolskog, zdravstvenu zaštitu, stambeni smještaj, igračke i drugo što je preduslov za sretno i dostojanstveno djetinjstvo, odnosno životni standard primjeren aktuelnim potrebama.“ Nadalje se kaže da „Vijeće ministara BiH smatra da je neophodno povesti javnu kampanju... o smislu i potrebi promišljanja i artikulisanja problematike seksualnog i reproduktivnog zdravlja Romkinja, žena i djevojaka, odnosno onoga što se doskoro zvalo - planiranje porodice, uključujući i broj djece i ostale parametre relevantne za normalno funkcionisanje porodice i očuvanje bračne zajednice. Ovo, naravno, nije i ne treba shvatiti kao bilo kakvo ograničavanje, odnosno represivnu kontrolu, a ponajmanje zabranu rađanja djece, odnosno staranja o vlastitoj djeci i njihovom vaspitanju, nego samo kao apel za naglašavanje uloge odgovornog roditeljstva, odnosno kao jednu od preventivnih mjera da ubuduće djeca ne rađaju djecu...“

24 Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i grupom Romkinja liderica: Romkinje za život bez nasilja – Odgovor institucija na nasilje u porodici

25 Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, Vijeće ministara BiH, 2005. godina (Službeni glasnik BiH 67/05).

26 Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Romski informativni centar Kali Sara i Decade Watch, Sarajevo, april 2011. godine.

27 Ibid.

poglavlja gdje se Romkinje pominju u aktivnostima koje ciljaju i na druge ranjive (vulnerabilne) grupe. Nažalost, implementacija ovih aktivnosti je krajnje usporena.

Na kraju, treba istaći da je u BiH na snazi *Zakon o zabrani diskriminacije*²⁸ kojim se zabranjuje „svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, ... obrazovanja, društvenog položaja i spola...”

Da zaključimo:

Cijeli niz prepreka ometa snažnije prisustvo Romkinja u političkom i javnom životu BiH: od vrlo konkretnih ustavnih i zakonskih prepreka u kandidovanju za određene političke pozicije pa do organičenja u vidu garantovanja radnih mjesta u javnim službama proporcionalno rezultatima posljednjeg službenog popisa iz 1991. godine. Političke partije imaju vrlo rijetko, obično u vrijeme predizbornih kampanja, u fokusu zaštitu prava nacionalnih manjina, a time zaštitu prava Roma.

S druge strane, siromaštvo i marginalizacija ali diskriminacija kojoj su otvoreno izloženi Romi i Romkinje u BiH društvu je velika prepreka njihovom snažnijem političkom angažmanu. Veliki broj Roma i Romkinja je angažovan u okviru udruženja dok istovremeno samo mali broj pripadnika ove nacionalne manjine je politički aktivan.

Analiza ženske političke participacije također ukazuje na nejednakost žena. Dovoljno je pogledati rezultate posljednjih lokalnih izbora iz 2012. godine. Od 140 načelničkih pozicija u cijeloj BiH izabrano je samo 5 načelnica općina. U tom svjetlu treba posmatrati i položaj Romkinja u političkom životu BiH koje su diskriminirane i zbog svojeg spola/roda i pripadnosti nacionalnoj manjini. Država nema posebnih mjera ili mjera pozitivne diskriminacije za unapređenje učešća Romkinja u javnom i političkom životu BiH a koje su dopuštene Zakonom o zabrani diskriminacije u BiH.

²⁸ Zakon o zabrani diskriminacije, Sl- gl. 58/09;

Vijeća/Savjet nacionalnih manjina

Vijeće nacionalnih manjina Parlamentarne skupštine BiH

BiH je usvojila *Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina*²⁹ (BiH Zakon) koji definira nacionalnu manjinu kao „državljanina Bosne i Hercegovine koji ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda. Nacionalnu manjinu čine ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.”³⁰ BiH Zakon, između ostalog, predviđa da pripadnici nacionalnih manjina imaju „pravo na zastupljenost u organima vlasti i drugim javnim službama na svim nivoima, srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH.”³¹ Ovo pravo je detaljnije regulirano Izbornim zakonom BiH u posebnom poglavlju 13A³² koje predviđa mogućnost izbora pripadnika nacionalnih manjina na općinskom i gradskom nivou „srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u Bosni i Hercegovini.”³³

BiH Zakonom³⁴ predviđa se osnivanje Vijeća nacionalnih manjina BiH (Vijeće PSBiH) kao posebnog savjetodavnog tijela koje će davat mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarne skupštine BiH (PSBiH) o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina. BiH Vijeće može delegirati stručnjaka u radu Ustavno-pravne komisije, Zajedničke komisije za ljudska prava PSBiH i drugih komisija i radnih tijela.³⁵ Delegirani stručnjaci mogu biti pripadnici nacionalnih manjina ali i neovisni stručnjaci i pripadnici konstitutivnih naroda.

PSBiH je svojom *Odlukom*³⁶ iz 2006. i 2008. godine osnovala Vijeće PSBiH koje trenutno broji 12 članova. PSBiH svojom odlukom imenuje članove Vijeća a na prijedlog Zajedničke komisije za ljudska prava PSBiH koje su „**dužne u fazi izbora kandidata savjetovati se s udruženjima nacionalnih manjina ili drugim nevladinim organizacijama (NVO) o nacionalnim manjinama.**”³⁷ U slučaju nemogućnosti izbora predstavnika nacionalnih manjina PSBiH „**može imenovati predstavnika nacionalnih manjina na samoinicijativni prijedlog komisija.**”³⁸

Na osnovu Odluke donesen je *Poslovnik o radu Vijeća*. Vijeće PSBiH čine po jedan predstavnik nacionalne manjine iz BiH Zakona. U principu, mandat članova Vijeća prati mandat izabranih članova PSBiH, od 4 godine. Član 7. stav 2. Poslovnika predviđa da se u „opravdanim slučajevima” PSBiH tokom trajanja mandata „može provesti postupak zamjene člana Vijeća” a na prijedlog Zajedničke komisije za ljudska prava.

²⁹ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Sl. gl. BiH 12/03, 76/05 i 93/08

³⁰ Ibid. Član 1.1a

³¹ Ibid. Član 19.

³² Izborni zakon BiH, Sl. gl. br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08 i 32/10. Član 13.14 Učešće pripadnika nacionalnih manjina u izborima na općinskom nivou.

³³ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, član 13.14

³⁴ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Sl. gl. BiH 12/03, 76/05 i 93/08

³⁵ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, Sl. gl. BiH 12/03, 76/05 i 93/08, član 21., 22., i 23.

³⁶ Odlukom o osnivanju Vijeća nacionalnih manjina „Službeni glasnik BiH”, broj 38/06), i Odlukom o imenovanju članova Vijeća nacionalnih manjina BiH („Službeni glasnik BiH”, broj 15/08)

³⁷ Ibid. Član 3. Odluke o osnivanju vijeća nacionalnih manjina BiH.

³⁸ Ibid. Član 3. Stav 2.

Nema posebnih propisa koji reguliraju proces konsultacija sa udruženjima nacionalnih manjina i nevladinim organizacijama. Međutim, iz dosadašnje prakse se može zaključiti da Zajednička komisija za ljudska prava PSBiH putem javnog poziva za kandidiranje u članstvo Vijeća nacionalnih manjina poziva „udruženja nacionalnih manjina ili druge nevladine organizacije (NVO) u Bosni i Hercegovini koje okupljaju nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini³⁹“ da „sudjeluju u kandidiranju svoga člana u Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine.⁴⁰“ Ovo podrazumijeva da udruženja **trebaju dostaviti svoj prijedlog za člana Vijeća Zajedničkoj komisiji za ljudska prava PSBiH** uz koje se dostavlja rješenje o registraciji udruženja nacionalnih manjina ili druge nevladine organizacije (NVO) u BiH koje okupljaju nacionalne manjine. **Nema posebnih kriterija za izbor članova Vijeća PSBiH.**

Iz ovog se može zaključiti da je moguć direktni uticaj na izbor člana Vijeća PSBiH kroz kandidovanje člana udruženja ili aktiviste na javni poziv Komisije, ali i indirektno kroz lobiranje članova Zajedničke komisije za ljudska prava PSBiH, odnosno drugih komisija u PSBiH.

Nadalje, analizirani dokumenti ne reguliraju posebno pitanje ostvarivanja rodne ravnopravnosti u izboru članova ili radu Vijeća PSBiH. Ovo pitanje treba sagledati u svjetlu primjene ZoRS a naročito člana 20. koji regulira ravnopravnost u javnom i političkom životu te propisuje obavezu svih institucija da „osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.“ Prema ZoRP ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu 40%.⁴¹

Početkom novembra 2012. godine raspisan je poziv udruženjima nacionalnih manjina ili NVOima koje okupljaju nacionalne manjine da učestvuju u kandidiranju svog člana u ovo Vijeće. U toku dovršetka ove Analize dva doma PSBiH su usvojili različite liste članova BiH Vijeća te se očekuje formiranje komisije za usaglašavanje odluka Domova te izbor novih članova do kraja ove ili početka naredne godine.

Treba istaći i da će Vijeće, nakon imenovanja članova, pripremiti novi Poslovnik o radu što je i odlična mogućnost za udruženja, aktiviste i aktivistice da utiču na donošenje dokumenta koji može propisati i urediti obavezu i način na koje će se ovo tijelo konsultovati sa udruženjima kod rasprave o aktuelnim pitanjima položaja nacionalnih manjina u BiH, uključujući pitanja položaja žena Romkinja. Bilo bi dobro propisati obavezu Vijeća PSBiH da razmatra pitanja koja su od važnosti za pripadnike nacionalnih manjina a prema prijedlogu udruženja nacionalnih manjina ili udruženja koja okupljaju nacionalne manjine. Na kraju, proces izrade novog Poslovnika može biti i dobar momenat za otvaranje rasprave o izradi kriterija za izbor članova Vijeća PSBiH.

39 javni poziv za kandidiranje u članstvo vijeća nacionalnih manjina bosne i hercegovine Broj: 03/6-50-1-12-4/11, Sarajevo, 01.11.2011. Dostupno na:

https://www.parlament.ba/2006_2010/komisije/ostalo/manjine/default.aspx?id=32133&langTag=hr-HR&pril=b

40 Ibid.

41 ZORS, prečišćeni tekst (Sl. gl. 32/10), član DIO DEVETI - JAVNI ŽIVOT, Član 20.: „(1) Državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, osigurat će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predlagače prilikom izbora predstavnika i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima. (2) Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu 40% u tijelima iz stava (1) ovog člana. (3) Diskriminacijom po osnovu spola smatra se situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost iz stava (2) ovog člana. (4) Tijela iz stava (1) ovog člana u cilju ostvarivanja ravnopravne zastupljenosti spolova i otklanjanja diskriminacije dužna su donositi posebne mjere propisane članom 8. ovog Zakona.“

Savjet nacionalnih manjina Narodne skupštine RS

*Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina*⁴² (RS Zakon) predviđa formiranje Savjeta nacionalnih manjina RS (Savjet NSRS). Na samom početku treba razjasniti prilično čestu zabunu u kojoj se **Savjet NSRS koji je savjetodavno tijelo Narodne skupštine RS (NSRS)** izjednačava sa **Savezom nacionalnih manjina RS koje je „udruženje građana sa statusom od javnog interesa za Republiku Srpsku u kojoj se dobrovoljno udružuju pripadnici nacionalnih manjina...“**⁴³ Uloga Saveza je važna kod predlaganja članova Savjeta ali to nije tijelo sa istim nadležnostima i ulogama.

Savjet NSRS je formiran kao posebno savjetodavno tijelo NSRS koje sačinjavaju pripadnici svih nacionalnih manjina iz RS Zakona. Savjet nacionalnih manjina daje mišljenja, savjete i prijedloge NSRS i drugim organima o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u RS. Savjet radi na sjednicama i odlučuje o pitanjima iz svoje nadležnosti u skladu sa „Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina kao i Poslovníkom o radu Narodne skupštine Republike Srpske“⁴⁴ te Poslovníkom Savjeta nacionalnih manjina.⁴⁵

Poslovníkom NSRS predviđa se formiranje Savjeta kao posebnog savjetodavnog tijela koje sačinjavaju pripadnici nacionalnih manjina. Savjet NSRS ima do sedamnaest članova. NSRS bira predsjednika, zamjenika predsjednika i članove Savjeta iz „**reda kandidata koje predlaže Savez nacionalnih manjina Republike Srpske.**“⁴⁶ Savjet daje mišljenja i prijedloge NS o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina. Savjet „zasjeda dva puta godišnje, kao i kada postoji potreba da razmotri akt koji je u proceduri Narodne skupštine, a tiče se prava i položaja nacionalnih manjina.“⁴⁷

NSRS usvojila *Odluku o osnivanju Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske*⁴⁸ u kojoj se ponovno potcrtava da je ovo tijelo savjetodavne prirode, da će ga sačinjavati pripadnici nacionalnih manjina. Navodi se da će Savjet davati „mišljenja i prijedloge Narodnoj skupštini Republike Srpske i drugim republičkim organima o svim pitanjima koja se tiču prava položaja i interesa nacionalnih manjina u Republici Srpskoj.“⁴⁹ Odlukom se utvrđuje da Savez nacionalnih manjina RS „predlaže kandidate iz reda nacionalnih manjina u Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske, koji se biraju na period od četiri (4) godine.“⁵⁰ **Nema posebnih propisa o kriterijima za izbor članova Savjeta NSRS. Nema ni posebnih propisa koji regulišu rodnu ravnopravnost u kandidovanju, izboru ili radu Savjeta.**

Statutom o radu Savjeta NSRS je predviđeno da ovo tijelo prati i utiče na provođenje politike koja se tiče zaštite prava, položaja i interesa nacionalnih manjina kroz davanje mišljenja, savjete i prijedloga NSRS i dr. organima RS. Savjet NSRS kod donošenja i primjene zakona i dr. propisa ima prava i dužnosti savjetodavnog tijela u kod pitanja ostvarivanja „ostvarivanja

⁴² "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 2/05

⁴³ Skupština Saveza Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske, Statut usvojen na sjednici od 26.5.2012.godine;

⁴⁴ Службени гласник Републике Српске“ бр. 31/11

⁴⁵ Poslovník o radu Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske, 2011. godina;

⁴⁶ Poslovník o radu NSRS član 100.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Odluka o o osnivanju Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske, Sl. gl.: 18/07, dostupna na <http://www.narodnaskupstinars.net/lat/stranica/4417>

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

i razvijanja slobode organizovanja i okupljanja radi izražavanja i zaštite kulturnih, jezičkih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta.⁵¹

Sjednice saziva predsjednik Savjeta NSRS na svoju inicijativu, na traženje predsjednika NSRS i ako to predloži većina članova Savjeta nacionalnih manjina. Predlagači dostavljaju materijal koji se treba raspravljati na sjednici. Predstavници Vlade, ministarstava kao i drugih organa prisustvuju sjednici kada to Savjet zatraži. U radu Savjeta NSRS također mogu učestvovati i stručni radnici iz institucija, kao i naučni i stručni radnici, te predstavnici društvenih organizacija bez prava odlučivanja. Ovo je svakako važna odredba koju udruženja mogu koristiti u zagovaranju svog većeg učešća u radu ovog tijela. Druga važna odredba je i pravo Savjeta da od Vlade RS, ministarstava i dr. organa i organizacija traži obavještenja i mišljenja koja su im potrebna za rad, te druge podatke kojima raspolažu ili su dužni da ih prikupljaju i evidentiraju.

Na kraju razmatranja djelovanja Savjeta NSRS treba reći nekoliko riječi o ulozi **Saveza nacionalnih manjina RS**. Savez ima značajnu ulogu u kandidovanju članova Savjeta NSRS. Savez je udruženje građana od posebnog javnog interesa. Statutom Saveza se navodi duga lista programskih ciljeva ovog udruženja⁵² a cijelo Poglavlje III je posvećeno postupku prijema i isključenja iz Saveza. Članovi mogu biti pojedinci ili udruženja. Udruženje postaje članom Saveza podnošenjem zahtjeva i odgovorom o zahtjevu od strane Skupštine ili Koordinacionog odbora po ovlaštenju Skupštine.⁵³ Članstvo u Savezu prestaje: pismenim zahtjevom; prestankom rada udruženja; isključivanjem od strane Skupštine Saveza zbog „narušavanja ugleda i interesa nacionalnih manjina odnosno kršenja odredbi člana 10. Statuta⁵⁴“ te prestankom rada Saveza;

Najvažnije tijelo Saveza je Skupština koju sačinjavaju „po tri delegata udruženja ovlaštenih za zastupanje te nacionalne manjine i po jedan pripadnik nacionalnih manjina koje nemaju svoje udruženje bez prava glasa u svojstvu posmatrača.⁵⁵“ U slučaju da ima više organizacija iz jedne nacionalne manjine delegat u Skupštini mora imati **saglasnost nadpolovične većine udruženja te nacionalne manjine**. U slučaju nemogućnosti dogovora mjesto te nacionalne manjine stoji upražnjeno do konačnog dogovora udruženja. Interesantno je da Statut predviđa da „u sastav Skupštine ulazi najmanje 1/3 žena-delegata od ukupnog broja

51 Poslovnik o radu Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske, 2011. godina; član 4.

52 Unapređivanje stvarne jednakosti između konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina; Njegovanje identiteta nacionalnog porijekla; Stvaranje uslova za njegovanje i čuvanje jezika, običaja, kulture i vjeroispovjesti pripadnika nacionalnih manjina, koji žive na prostorima Republike Srpske; Objedinjavanje i koordiniranje aktivnosti nacionalnih manjina Republike Srpske; Saradnja nacionalnih manjina međusobno i saradnja sa konstitutivnim narodima; Ravnopravno učešće sa konstitutivnim narodima u kulturnom, društveno-političkom i privrednom životu; Pružanje pomoći pripadnicima nacionalnih manjina u organizovanju i njihovoj aktivnosti; Saradnja sa srodnim organizacijama unutar Bosne i Hercegovine i van granica; Saradnja sa matičnim zemljama; Saradnja sa lokalnim zajednicama, entitetskim i državnim institucijama RS, BiH i državama iz kojih potiču pripadnici nacionalnih manjina, a koje su članovi Saveza, u cilju zaštite manjinskih interesa, društvenog zbližavanja i razvoja; Saradnja sa zemljama i njihovim lokalnim zajednicama u regionu na promociji i zaštiti prava pripadnika nac. manjina;

Članstvo u mreži organizacija na nivou BiH, zemalja u regionu i Evrope, a koje se bave zaštitom ljudskih prava sa posebnim akcentom na zaštiti prava nac. manjina; Prikupljanje donacija, priloga i ostalih vrsta humanitarne pomoći, pomoć siromašnim članovima i starim i bolesnim osobama; Organizovanje reprezentativnih kulturnih, umjetničkih i sportskih saveza kako bi se što bolje predstavio način života i rada Saveza i njegovih članica; Organizovanje sekcija mladih i aktivno učestvovanje mlade generacije u radu članstva Saveza preko zajedničkih projekata.

53 Član 7. Statuta Saveza nacionalnih manjina RS

54 Član 10. „Kolektivni i individualni članovi saveza dužni su: Pridrživati se odredbi ovoga Statuta; Da izvršavaju odluke dogovorene na skupštini ili Koordinacionom odboru Saveza; Da čuvaju ugled Saveza i drugih osnovnih organizacija; Da biraju i budu birani u organe Saveza ili kao delegati Saveza u druge organizacije, gdje moraju zastupati interese Saveza; Udružene organizacije u Savez ne mogu samostalno i bez saglasnosti ostalih organizacija zastupati Savez.

55 Član 12. Statuta

delegata u skupštini, a moguće je i više.⁵⁶ I to je jedina eksplicitna odredba o rodnoj ravnopravnosti. Mandat delegata traje dvije godine uz mogućnost reizbora.

Za ovu Analizu je najznačajna nadležnost Saveza, odnosno Skupštine Saveza koja, između ostalog, „predlaže kandidate za Savjet nacionalnih manjina pri Narodnoj skupštini Republike Srpske.”⁵⁷ **Nema posebnih kriterija za izbor kandidata za člana Savjeta koji predlaže Savez.** U praksi, Savez nakon što dobije informaciju od NSRS o potrebi popune ili izbora Savjeta NSRS informaciju o tome pošalje članicama Saveza, odnosno udruženjima ili savezima koje okupljaju nacionalne manjine, tražeći njihovu odluku ili saglasnost za kandidata ispred njihove nacionalne manjine. Uslovi koji se navode u pozivu Saveza članicama za kandidata/kandidatkinju su krajnje jednostavni. Treba pripadati toj nacionalnoj manjini, imati neki od pokazatelja rada na pitanjima zaštite nacionalne manjine, te ispunjavati kriterije koje pojedino udruženje/savezi predviđaju za tu nacionalnu manjinu. U slučaju da postoji više kandidata ispred neke od nacionalnih manjina Savez nacionalnih manjina RS posreduje između udruženja kako bi se usaglasio zajednički prijedlog ili se odlučuje većinom udruženja članica Saveza iz reda te nacionalne manjine.

Vijeće nacionalnih manjina Parlamenta FBiH

I FBiH je usvojila *Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina* (FBiH Zakon)⁵⁸ koji u poglavlju VIII propisuje uspostavljanje Vijeća nacionalnih manjina Parlamenta FBiH (Vijeće PFBiH). Vijeće se uspostavlja u cilju zaštite prava nacionalnih manjina i to kao savjetodavno tijelo za zaštitu pripadnika nacionalnih manjina. Vijeće PFBiH se sastoji od predstavnika nacionalnih manjina koje delegiraju njihova udruženja. Na svakih 1.000 članova udruženja nacionalnih manjina bira se jedan predstavnik u Vijeće s tim da ni jedna nacionalna manjina ne može imati više od pet predstavnika, izuzev Roma koji mogu imati najviše sedam predstavnika.⁵⁹

FBiH Zakon predviđa da Vijeće PFBiH „prati stanje i primjenu propisa, zauzima stavove, daje prijedloge i preporuke organima vlasti u FBiH o svim pitanjima koja su od značaja za položaj i ostvarivanje prava pripadnika svih nacionalnih manjina.” Kao i u slučaju Vijeća PSBiH i Savjeta NSRS ovo tijelo može kandidirati predstavnika u Komisiju za ljudska prava PFBiH te druge komisije i radna tijela oba doma Parlamenta. Vijeće ima svoj Statut i Poslovnik o radu.

Vlada FBiH na prijedlog Federalnog ministarstva pravde poziva udruženja pripadnika nacionalnih manjina da izaberu svoje predstavnike u Vijeće. **Registrirana udruženja pripadnika nacionalnih manjina će u skladu sa svojim aktima izabrati predstavnike u Vijeće.**⁶⁰ Nema posebnih propisa koji reguliraju slučaj većeg broja prijavljenih predstavnika udruženja, te **nema posebno propisanih kriterija za imenovanje odnosno izbor u Vijeće.** **Nema posebnih odredbi koje se odnose na rodnu ravnopravnost u izboru, imenovanju članova Vijeća.** Komisije za ljudska prava oba doma PFBiH potvrđuju imenovanja članova Vijeća PFBiH.

⁵⁶ Član 12. Statuta, stav 4.

⁵⁷ Član 13. Statuta.

⁵⁸ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina FBiH, Sl. nov. FBiH br. 56/08

⁵⁹ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina FBiH, Sl. nov. FBiH br. 56/08

⁶⁰ Ibid. Član 21.

2010. donesen je Statut Vijeća PFBiH kojim se utvrđuju se: nadležnosti Vijeća, prava i dužnosti članova Vijeća; javnost rada Vijeća; organizacija i način rada Vijeća; programiranje rada Vijeća; itd. Vijeće je nadležno, između ostalog, za zaštitu prava nacionalnih manjina ali i praćenje stanja i primjenu propisa uključujući davanje prijedloga i preporuka institucijama;

Vijeće radi javno te o svojem radu informiše javnost. Građanima se, u skladu sa Poslovnikom Vijeća i prostornim mogućnostima, osigurava slobodan pristup sjednicama Vijeća i sjednicama radnih tijela Vijeća. Dodatno, članom 35. Statuta predviđeno je da će Vijeće PFBiH „putem svojih članova predstavnika udruženja nacionalnih manjina kao i drugim aktivnostima i oblicima saradnje, utvrđenim u Programu rada Vijeća, sarađivati sa udruženjima nacionalnih manjina. **Udruženja nacionalnih manjina mogu davati prijedloge, inicijative i sugestije prema Vijeću imajući u vidu nadležnosti Vijeća i programske zadatke utvrđene u Programu rada Vijeća.** Udruženja nacionalnih manjina će u aktivnostima Vijeća učestvovati prije svega preko svojih predstavnika članova Vijeća.“

Vijeće PFBiH je usvojilo Poslovnik o radu čije se objavljivanje u Službenim novima FBiH očekuje. Poslovnik Vijeća PFBiH detaljnije uređuje pitanja: sazivanje sjednice Vijeća, predlaganja i utvrđivanja dnevnog reda; utvrđivanje kvoruma, predsjedavanje i učešće u radu; i dr. tehnička pitanja u radu Vijeća.

Da zaključimo:

BiH i entiteti su usvojili Zakone o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Ovim propisima su postavljeni osnovi za formiranje i djelovanje Vijeća/Savjeta nacionalnih manjina pri zakonodavnim tijelima na nivou BiH, FBiH i RS. Vijeća i Savjet su formirani kao savjetodavna tijela parlamenta koja imaju prilično slične nadležnosti npr. da prate stanje i primjenu propisa; daju mišljenja, savjete, prijedloge, preporuke organima vlasti o pitanjima koja su od značaja za položaj i ostvarivanje prava pripadnika svih nacionalnih manjina;

Ovdje treba obratiti pažnju na tri važna pitanja:

1. Nedostatak jasnih, unaprijed propisanih procedura za izbor i imenovanje članova ovih tijela, na svim nivoima. Iako je dobro da vlasti poštuju volju nacionalnih manjina, odnosno njihovih udruženja, u predlaganju svojih kandidata, a u Vijeću PFBiH i u velikoj mjeri Savjetu NSRS i izbora članova, to potencijalno može da vodi pravnoj nesigurnosti, kršenjima prava na jednak tretman a u velikoj mjeri i obeshrabruje predstavnike udruženja da se upuste u proces kandidovanja. Konačno može biti uzrokom situacije u kojoj predstavnik nacionalne manjine koji je imenovan u Vijeće/Savjet nije ili ne mora nužno biti najbolji zastupnik interesa svoje nacionalne manjine.
2. Drugo pitanje je zaštita principa rodne ravnopravnosti. Niti jedan dokument Vijeća ili Savjeta nema posebne odredbe o zaštiti principa rodne ravnopravnosti u postupku kandidovanja, izbora odnosno sastava ovih tijela. Naravno, ovdje možemo govoriti o direktnoj primjeni člana 20. ZoRS koji propisuje obavezu svih institucija da „**osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.**“ Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od

spolova zastupljen najmanje u procentu 40%.⁶¹ Istovremeno, u propisima nema prepreka za kandidovanje i izbor kandidatkinja u Vijeća/Savjet. Međutim, imajući na umu višestruku diskriminaciju žena Romkinja, te prepreke sa kojima se suočavaju kako unutar svojih zajednica ali i društva uopšte, bilo bi važno propisati posebne mjere za ostvarenje rodne ravnopravnosti kod imenovanja članova Vijeća/Savjeta npr. u slučaju kada dva kandidata različitog spola, pripadnika iste nacionalne manjine, ispunjavaju tražne uslove i kriterije za imenovanje, biti će izabrana osoba suprotnog spola u odnosu na spol člana Vijeća/Savjeta u predhodnom mandatu; ili u slučaju kandidovanja većeg broja kandidata iz jedne od nacionalnih manjina daće se prednost kandidatkinji koja ispunjava uslove i kriterije za imenovanje; ili sastav Vijeća/Savjeta odražavati će rodnu ravnopravnost od najmanje 40% članova manje zastupljenog spola, sl.

3. Treba imati na umu da su Vijeća/Savjet savjetodavna tijela paralamenata/skupština sa ograničenim uticajem na procese donošenja odluka, zakona, budžeta, politika, itd. Bilo bi važno da udruženja, aktivisti i aktivistice razmotre korištenje i drugih postojećih mehanizama u procesima donošenja odluka za unapređenje položaja Romkinja i njihovih zajednica u BiH. Stoga se u daljem nastavku Analiza ukazuje i na druge mehanizme uticaja na procese donošenja zakona i politika kroz primjer Parlamentarne skupštine BiH.

⁶¹ ZORS, prečišćeni tekst (Sl. gl. 32/10), član DIO DEVETI - JAVNI ŽIVOT, Član 20.: „(1) Državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, osigurati će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predlagače prilikom izbora predstavnika i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima. (2) Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu 40% u tijelima iz stava (1) ovog člana. (3) Diskriminacijom po osnovu spola smatra se situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost iz stava (2) ovog člana. (4) Tijela iz stava (1) ovog člana u cilju ostvarivanja ravnopravne zastupljenosti spolova i otklanjanja diskriminacije dužna su donositi posebne mjere propisane članom 8. ovog Zakona.

Druge mogućnosti i mehanizmi

Iz predhodne Analize uočava se da snažan i brži uticaj na poboljšanje položaja Romkinja i njihovih zajednica u BiH nije moguć jedino kroz Vijeća/Savjete. Stoga, u daljem tekstu Analiza ukazuje na mogućnosti učešća i uticaja udruženja, aktivista i aktivistkinja na zakonodavne procese kroz sagledavanja primjera Parlamentarne skupštine BiH (PSBiH) i postojeće mehanizme učešća javnosti, odnosno građana i udruženja koje predviđaju Poslovnici o radu Predstavničkog (ili Zastupničkog doma)⁶² i Doma naroda⁶³ PSBiH.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine (PSBiH)

PSBiH je najviše zakonodavno tijelo u BiH. To je dvodomno tijelo koje se sastoji od Predstavničkog (ili Zastupničkog) doma i Doma naroda. Članovi PSBiH su zastupnici i delegati koji su izabrani putem izbora. Zastupnici i delegati formiraju i radna tijela koja se još zovu komisije ili odbori. Svaka komisija ima posebnu oblast rada, odnosno nadležnosti, koje su propisane Poslovníkom o radu. Za rad PSBiH važna tijela su još Kolegiji koji rukovodi radom Doma a čine ga predsjedavajući, i dva zamjenika.⁶⁴

Nadalje postoje i klubovi političkih partija i klubovi naroda koje čine zastupnici političkih partija koje su izabrani u PSBiH, odnosno delegati tri konstitutivna naroda. Na osnovu ustava Poslovník Predstavničkog doma PSBiH propisuje da predsjedavajući Kolegija i njegovi zamjenici biraju iz reda konstitutivnih naroda. Poslovníkom Doma naroda navodi se Dom ima tri kluba delegata iz reda konstitutivnih naroda. Osim toga PSBiH ima i stalna tijela u kojima rade zaposlenici PSBiH. Ovo su tijela za tehnički podršku radu Skupštine kao što su: sekretarijat, stručne službe, itd.

Komisije uvijek razmatraju nacрте odnosno prijedloge zakona i drugih propisa iz svoje nadležnosti. Ustavno-pravna komisija razmatra sve propise koji se raspravljaju u PSBiH. Poslovník oba doma predviđa učešće građana i udruženja u radu komisija, odnosno radnih tijela PSBiH putem javnih rasprava o predloženom zakonu, javnih ili tajnih saslušanja te nudi i druge mogućnosti.

Javna saslušanja su malo korištena mogućnost u radu komisija i može biti veoma značajan mehanizam u tvz. istražnoj nadležnosti komisija ali i kod izrade autentičnih tumačenja zakona pa i ispitivanja određenih tema i pitanja na koje ukazuju NVOi i sami građani. Treba napomenuti da komisija može pokrenuti pitanje odgovornosti za neodazivanje pozivu, davanje lažnih ili netačnih izjava komisiji pod zakletvom. Propisano je da komisija može zatražiti pomoć nezavisnih stručnjaka van BiH institucija.

Nadležna komisija može odlučiti da otvori **javnu raspravu** o predloženom zakonu koja bi uključivala učešće zainteresiranih tijela, stručnih institucija i pojedinaca. Pozvani pojedinci i

62 Poslovník o radu Predstavničkog doma PSBiH, dostupno na: <https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=32309&langTag=bs-BA&pril=b>

63 Poslovník o radu Doma naroda, dostupno na: <https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=18782&langTag=bs-BA&pril=b>

64 Sjednice Doma saziva i dnevni red predlaže predsjedavajući Doma u dogovoru sa svojim zamjenicima. Prema Poslovníku Kolegij je zadužen za: ostvarivanje prava i dužnosti poslanika, koji su u vezi s obavljanjem njihove dužnosti te izradu prijedloga kriterija kojima se reguliraju prava i obaveze poslanika na profesionalnom radu, zatim saradnju s Domom naroda, uključujući održavanje plenarne sjednice oba doma na svoj ili na zahtjev Kolegija Doma naroda, te za održavanje zajedničkih sjednica kolegija, ostvarivanje prava i dužnosti Doma prema Predsjedništvu BiH i Vijeću ministara BiH, u skladu sa Ustavom BiH, zakonom i Poslovníkom, kao i druge poslove.

predstavnici tijela i institucija iznose svoje mišljenje o pitanjima u vezi s predloženim zakonom, ako to komisija bude tražila. Raspava neće trajati duže od 15 dana. Nakon završene rasprave, zaključkom komisije mogu tražiti radove i druge materijale podnesene tokom rasprave. Komisija uključuje u svoj izvještaj zaključke i rezultate javne rasprave ili saslušanja i u aneksu prilaže radove i materijale, odnosno ako postoji, prilaže se i transkript saslušanja.

Rad komisija je vrlo važna faza u donošenju propisa. Komsije također, mogu razmatrati provođenje propisa, situaciju na terenu, mogu dati autentnično tumačenje zakona, itd. Zaključci i izvještaji komsija se posebno razmatraju na Domovima i veoma su uticajni na postupak usvajanja propisa i djelovanja PSBiH. Poslovníkom je predviđeno da građani mogu prisustvovati sjednicama Doma u, za njih, posebno rezerviranom prostoru, kako je utvrdio Kolegij, u skladu s mogućnostima.

Za Analizu mogućnosti zaštite interesa, potreba i prava Romkinja kroz postojeće mehanizame u PSBiH u daljem tekstu posebno navodimo mogućnosti dva radna tijela PSBiH:

- a) Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku
- b) Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma PSBiH

Zajednička komisija oba doma PSBiH za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku.

Domovi između ostalih stalnih zajedničkih komisija imaju Zajedničku komisiju za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku. Ova Komisija, između ostalih, razmatra pitanja:

- a) ostvarivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, zagarantiranih Ustavom BiH i zakonodavstvom BiH, od državnih organa, javnih institucija i organizacija koje obavljaju javna ovlaštenja, u slučajevima koje iznese Ombudsmen, građani i entiteti, te o tome izvještava domove;
- b) **razvoj i probleme u realizaciji i zaštiti ljudskih prava i sloboda, te mjera za njihovu efikasniju zaštitu.** Komisija neće razmatrati pitanja koja su u toku rješavanja na sudovima i druge sporove, osim ako se radi o neprihvatljivom kašnjenju u postupku ili evidentnoj zloupotrebi vlasti i samovolji na koju ukaže Ombudsmen;
- c) **prijedloge koje dostavljaju građani**, uz obavještanje podnosioca o ishodu;
- d) **peticije u vezi s povredama ljudskih prava i osnovnih sloboda**, usvajajući odgovarajuće mjere i obavještavajući podnosioca i domove o usvojenim odlukama;

Komisija Predstavničkog doma PSBiH za ostvarivanje ravnopravnosti spolova

Ovo je stalna komisija koja razmatra:

- a) **pitanja u vezi s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova u BiH - posebno u vezi s unapređivanjem statusa žena u BiH;**
- b) podsticanje aktivnosti u institucijama BiH na provođenju Platforme za akciju Pekinške deklaracije (Četvrta svjetska konferencija o ženama 1995.) u 12 kritičkih oblasti;
- c) podsticanje i koordinaciju aktivnosti s entitetskim parlamentima na unapređivanju statusa žena i provođenju Platforme za akciju Pekinške deklaracije;

- d) razmatranje predloženih zakona i drugih propisa sa stanovišta ravnopravnosti spolova i sprečavanja diskriminacije žena;**
- e) razmatranje prijedloga dokumenata i izvještaja institucija BiH koji se odnose na ostvarivanje ravnopravnosti spolova i provođenja Platforme za akciju Pekinške deklaracije u cjelini, odnosno po pojedinim oblastima;
- f) razmatranje pripreme za učešće delegacija Bosne i Hercegovine na međunarodnim skupovima kad se razmatra provođenje Pekinške deklaracije (UN, Pakt stabilnosti i sl.)

Komisija razmatra i druga pitanja u vezi s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova.

Da zaključimo:

Udruženja, aktivisti i aktivistkinje, mogu i trebaju puno više koristiti postojeće mehanizme i mogućnosti koji postoje u svim BiH parlamentima/skupštinama. Kako bi učestvovali u postupku donošenja, izmjena ili praćenja primjene zakona i drugih propisa aktivistice i udruženja trebaju:

1. pribaviti i dobro proučiti nacrt/prijedlog propisa koji se razmatra u PSBiH
2. prema Poslovniku identifikovati koja je komisija nadležna za određenu oblast od njihovog interesa
3. sačiniti pismeni komentar na propis sa obrazloženjem zašto traže neku izmjenu kako bi se mogao dostaviti komisiji (radnom tijelu) na razmatranje; ili dostaviti izvještaj o situaciji u određenoj oblasti, ili o određenom problemu
4. stupiti u kontakt sa Predsjedavajućim komisije, najčešće putem sekretara komisije
5. zakazati sastanak i zatražiti sjednicu komisije ili učešće na javnoj raspravi ili saslušanju

Bilo bi dobro da aktivistice održavaju stalne kontakte sa zastupnicima ili delegatima, odnosno predsjedavajućim i članovima komisija u PSBiH jer oni mogu biti predlagači propisa odnosno mogu zatražiti razmatranje određenog pitanja u PSBiH ili komisijama. Također, Komisija za ljudska prava može razmatrati peticije u vezi s povredama ljudskih prava i osnovnih sloboda te može usvajati usvajajući odgovarajuće mjere u vezi sa tim.

Dobre prakse

U ovom dijelu Analize razmatrati će se dvije teme:

dobre prakse u okruženju u izboru i djelovanju Savjeta nacionalnih manjina (Srbija, Crna Gora)

dobre prakse u zaštiti ženskih ljudskih prava kroz korištenje postojećih mehanizama uticaja na procese donošenja zakona i politika politika

Dobre prakse u izboru i djelovanju Savjeta (Srbija i Crna Gora)⁶⁵

Republika Srbija

Srbija je formirala Nacionalne savete nacionalnih manjina čija je nadležnost detaljnije propisana Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Prema ovom Zakonu, Savet predstavlja „nacionalnu manjinu u oblasti obrazovanja, kulture, obaveštavanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika i pisma, **učestvuje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih oblasti** i osniva ustanove, privredna društva i druge organizacije iz ovih oblasti“.

Registar nacionalnih saveta vodi Ministarstvo za ljudska prava i manjinska prava Republike Srbije. Svaki nacionalni savet može da broji od 15 do 35 članova, u zavisnosti od brojnosti nacionalne manjine prema posljednjem popisu stanovništva. Prema Zakonu članovi nacionalnih saveta se „**biraju neposredno, na opštim, tajnim i neposrednim izborima ili na biračkoj skupštini.**“⁶⁶

Pravo da bude elektor ima svaki pripadnik nacionalne manjine koga potpisima podrži najmanje 100 birača sa biračkog spiska te nacionalne manjine. Kandidata za elektora može predložiti i organizacija, udruženje ili politička stranka, ali i tog kandidata mora potpisima podržati 100 pripadnika nacionalne manjine. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sačinjava i ažurira biračke spiskove svih manjina, organizuje i sprovodi izbore za članove nacionalnih saveta, takođe prati rad ili raspušta savet ukoliko ne zasjeda duže od šest mjeseci, ne izabere predsjednika u roku od 60 dana od konstituisanja ili ne donese statut. Nacionalni saveti imaju puni legitimitet da reprezentuju nacionalnu manju u domenu kulture, obrazovanja, obavještenja i službene upotrebe jezika i pisma.

Skupština i Vlada Srbije, prije razmatranja i odlučivanja o pitanjima iz oblasti kulture, obrazovanja, obavještanja i službene upotrebe jezika i pisma, **moraju da zatraže mišljenja nacionalnih saveta, a nacionalni saveti mogu da iniciraju prema Vladi ukidanje, odnosno poništenje podzakonskih opštih akata organa uprave koje donose ministri;** da pokrajinskim i lokalnim organima daju prijedloge, inicijative i mišljenja o svim pitanjima koja se odnose na položaj nacionalnih manjina, a ti organi su **obavezni da prijedloge, inicijative i mišljenja saveta razmotre i preduzmu odgovarajuće mjere.**

⁶⁵ Prema: Biro za ljudska prava, Tuzla i ToPeeR - Tolerancijom protiv različitosti, Doboj: Priručnik - Sve o nacionalnim manjinama u BiH;

⁶⁶ Neposredni izbori za nacionalne savete održavaju se ako se do dana raspisivanja izbora, na poseban birački spisak nacionalne manjina, upiše više od 50% od ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine prema posljednjem popisu stanovništva, umanjenog za 20%. Ukoliko ovaj uslov nije zadovoljen, izbor članova nacionalnog saveta izvršiće biračka skupština.

Treba dodati da radi ostvarivanja prava na zastupljenost, pripadnici nacionalnih manjina imaju prednost pri popunjavanju radnih mjesta u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima, te u tijelima jedinica lokalne i područne samouprave. Prednost pri zapošljavanju ostvaruje se samo ako pripadnik nacionalne manjine ispunjava iste uslove kao i ostali kandidati za to radno mjesto.

U prijavi na konkurs pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo pozvati se na ostvarivanje prava koja im pripadaju u skladu sa odredbama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, te istaknuti svoju pripadnost određenoj nacionalnoj manjini.

Republika Crna Gora

Pripadnici nacionalnih manjina u Republici Crnoj Gori, su prema Zakonu o manjinskim pravima i slobodama, se uređuje set manjinskih prava i mehanizmi zaštite tih prava. Ovim Zakonom propisano je da manjine i njihovi pripadnici, u cilju unapređenja sloboda i prava manjina, mogu osnovati **Savjet**. Manjina može izabrati samo jedan Savjet, koji broji od 17 do 35 članova i to na period od četiri godine. Savjet čine:

- poslanici sa manjinske liste,
- članovi Vlade koje predlažu predstavnici te manjinske liste,
- predsjednici opština u kojima manjina čini većinu,
- drugi poslanici i članovi Vlade,
- predsjednici opština iz odnosne manjine, koji to žele,
- predsjednici manjinskih parlamentarnih stranaka,
- predsjednici odborničkih klubova manjinskih stranaka,
- ostali članovi Savjeta biraju se tajnim glasanjem, na elektorskoj skupštini.

Savjeta predstavlja i zastupa manjinu, podnosi predlog državnim organima, organima lokalne uprave i javnim službama za unapređenje i razvoj prava manjina i njihovih pripadnika; podnosi inicijativu Predsjedniku Crne Gore da zakon kojim se narušavaju prava manjina i njihovih pripadnika ne proglasi; predlaže upis određenog broja studenata na Univerzitet Crne Gore; pokreće inicijativu za izmjenu propisa i drugih akata kojima se uređuju prava pripadnika manjina.

Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava Crne Gore je donijelo **Pravila za prve izbore savjeta manjina i Uputstvo o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbora za članove savjeta**. Ova Pravila i Uputstva preciziraju sastav i broj članova Savjeta, način izbora Savjeta, način sazivanja i rada elektorske skupštine, način izbora članova Savjeta, a daju i jasna uputstva u ovom procesu.

Dobre prakse u zaštiti ženskih ljudskih prava kroz korištenje postojećih mehanizama

Dobre prakse zaštite ženskih ljudskih prava postoje u parlamentarnom životu BiH. Treba navesti da je 6. juna 2012. godine na zahtijev udruženja *Prava za sve* Komsija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova sazvala tematsku sjednicu povodom izdavanja dva izvještaja o

položaju Romkinja u BiH.⁶⁷ Predstavnice Romkinja liderica udruženja su imale priliku u PSBiH i članovima komsije govoriti o svojim pravima i svojem položaju u BiH. Nadalje, na zahtijev kooalicije zastupnica u PSBiH kao i prva zamjenica predsjedavajućeg ove Komisije, g. Ismeta Dervoz je zatražila veće učešće Romkinja prilikom izbora za Odbor za Rome pri Vijeću ministara. Treba, istaći da je zastupnica Dervoz pokrenula inicijativu usaglašavanja Izbornog zakona BiH sa ZoRS koja je usvojena u Predstavničkom domu PSBiH.

I u drugim Parlamentima u BiH postoje dobre prakse. Od početka 2012. godine u koordinaciji *Prava za sve* djeluje Ekspertna grupa koju čine predstavnice Parlamenta Federacije BiH i udruženja za zaštitu ženskih prava i borbe protiv diskriminacije.⁶⁸ Djelovanje ove Grupe zasnovanom na partnerstvu fokusiralo se na praćenje primjene zakona kojima štite prava žena. Zahvaljući članicama Grupe predsjedavajućoj Odbora za rad i socijalnu politiku, g. Besimi Borić, predsjedavajućoj Komsije za jednakopravnosti spolova, g. Katici Čerkez, kao i zastupnicama PFBiH g. Hafezi Sabljaković i g. Jasmini Zubić, međusobna bliska saradnja parlamentarki i ekspertica iz nevladinog sektora rezultirala je održavanjem nekoliko zajedničkih tematskih sjednica gore pomenutih radnih tijela, kao i usvajanjem preporuka i argumenata Ekspertne grupe na cijeli niz zakona.

⁶⁷ Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i grupom Romkinja liderica: Izveštaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH (Sarajevo, novembar 2010), Romkinje za život bez nasilja – Odgovor institucija na nasilje u porodici (Sarajevo, novembar 2011.)

⁶⁸ Ekspertnu grupu čine: Besima Borić (zastupnica u Parlamentu FBiH), Katica Čerkez (zastupnica u Parlamentu FBiH), Hafeza Sabljaković (zastupnica u Parlamentu FBiH), Jasmina Zubić (zastupnica u Parlamentu FBiH), Sabiha Husić (Medica, Zenica), Fatima Bećirović (Vive Žene, Tuzla), Srđan Dizdarević (Kuća ljudskih prava, Sarajevo), Vera Jovanović (Helsinški komitet za ljudska prava, Sarajevo), Jadranka Miličević (CURE, Sarajevo), Natalija Petrić (Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske, Banja Luka), Vesna Vukmanić (Inicijativa i civilna akcija/ICVA, Sarajevo), Mirsada Bajramović (Zemlja djece, Tuzla), Vildana Bilajac (Vive Žene, Tuzla), Arijana Čatović (Prava za sve, Sarajevo) i Fedra Idžaković (Prava za sve, Sarajevo). Djelovanje Ekspertne grupe koordinira udruženje Prava za sve; više na www.pravazasve.ba

Preporuke za Vijeća/Savjete nacionalnih manjina

1. Potrebno je propisati jasne kriterije za izbor i imenovanje članova Vijeća/Savjet te učiniti proces transparentnim i dostupnim svima koji ispunjavaju kriterije.
2. Razmotriti dobre prakse u okruženju u provođenju direktnih ili elektorskih izbora za članove Savjeta/Vijeća, te većem učešću institucija u procesu izbora za Savjete.
3. Osnažiti ulogu Savjeta/Vijeća kao monitora manjinski prava kroz praćenje provođenja zakona, politika i prakse u zaštiti manjina sa pravom ovog tijela da inicira i pokreće postupak donošenje ili izmjena zakona i politika iz njihove nadležnosti.
4. Uvođenje mjera za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u izboru i imenovanju članova Vijeća/Savjeta kroz uvođenja kvota u izboru i imenovanju članova, odnosno mjera pozitivne diskriminacije žena kod imenovanja u Savjete/Vijeće (npr. ako dva kandidata ispunjavaju iste uslove imenuje se kandidatkinja u slučaju da je u predhodnom sazivu iz reda njene nacionalne manjine bio imenovan kandidat;)

Preporuke za unapređenje političke participacije i položaja Romkinja u BiH

1. Usaglašavanje Izbornog zakona sa ZoRS.
2. Hitno propisati i primjeniti mjere pozitivne diskriminacije ili afirmativne akcije sa ciljem osiguranja ravnopravne zastupljenosti žena, a naročito Romkinja, u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju na nivou općina, kantona, entiteta i BiH institucija.
3. Hitno pristupiti donošenju nove Strategije o uključivanju Roma u BiH za period do 2020. prema 10 zajedničkih osnovnih principa inkluzije Roma Evropske unije⁶⁹ uključujući i rodnu dimenziju (ravnopravnosti spolova) i dimenziju uključivanja organizacija civilnog društva kao i aktivno učešće Roma.⁷⁰
4. Hitno osigurati da izmjenjeni Akcioni plan za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stanbenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite imaju posebne specifične mjere koje odgovaraju na posebnu ranjivost Romkinja.
5. Političke partije su centralne institucije koje mogu i moraju osigurati ravnopravnost žena i nacionalnih manjina i to kroz sve partijske dokumente, izvršne i organe odlučivanja, te na rukovodećim mjestima u strankama.
6. Neophodno je da Parlamentarna Skupština BiH redovno razmatra izvještaje Agencije za ravnopravnost spolova u BiH o primjeni Zakona o ravnopravnosti spolova sa ciljem praćenja njegove primjene. Izvještaji, podaci, analize kao i preporuke i argumenata

⁶⁹ Pogledati na http://www.pravazasve.ba/publikacije/bos/docs_bos/Evropski_standardi_u_inkluziji_Roma.pdf

⁷⁰ Inicijative politike romske inkluzije moraju uzeti u obzir potrebe i okolnosti u kojem žive romske žene. Politike trebaju odgovoriti na diskriminaciju i probleme pristupa zdravstvenoj zaštiti i dječijoj zaštiti ali i nasilju u porodici i iskorištavanju.

udruženja građana trebaju biti uzeti u obzir tokom rasprave kao i kod formulisanja izmjena odnosno donošenja zakona i politika i prakse.

Lista skraćenica korištenih u ovom dokumentu

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija BiH

RS – Republika Srpska

PSBiH – Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

NSRS – Narodna skupština Republike Srpske PFBiH –

Parlament Federacije Bosne i Hercegovine

Vijeće PSBIH - Vijeće nacionalnih manjina Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Vijeće PFBiH – Vijeće nacionalnih manjina Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine

Savjet NSRS - Savjet nacionalnih manjina Narodne skupštine Republike Srpske

Savez RS - Savez nacionalnih manjina Republike Srpske (udruženje građana sa statusom od javnog interesa)

ZoRS - Zakon o ravnopravnosti spolova

NVO – nevladine organizacije (prema BiH zakonodavstvu udruženja i fondacije)

CEDAW konvencija – Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama

UN – Ujedinjeni narodi

GAP – Gender akcioni plan

Analizirani dokumenti i korištena literatura

Ustav BiH

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, prečišćeni tekst (Sl. gl. br. 32/10);

Izborni zakon Bosne i Hercegovine (Sl. gl. BiH br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 7/08 i 32/10);

Zakon o zabrani diskriminacije, (Sl. gl. br. 58/09);

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH (Sl. gl. BiH 12/03, 76/05 i 93/08)

Odluka o osnivanju Vijeća nacionalnih manjina (Sl. gl. BiH, broj 38/06), i Odluka o

imenovanju članova Vijeća nacionalnih manjina BiH (Sl. gl. BiH, broj 15/08);

Javni poziv za kandidiranje u članstvo vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine

Broj: 03/6-50-1-12-4/11, Sarajevo, 01.11.2011;

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina RS (Sl. gl. RS, br.

2/05); Poslovnik o radu NSRS;

Odluka o o osnivanju Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske, Sl. gl.br.: 18/07;

Poslovnik o radu Savjeta nacionalnih manjina Republike Srpske, 2011. godina;

Statut Saveza Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske;

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina FBiH, Sl. nov. FBiH br.

56/08 Statuta Vijeća nacionalnih manjina FBiH, februar 2010.;

Nacrt Poslovnika o radu Vijeća nacionalnih manjina, februar

2010.; Poslovnik o radu Predstavničkog doma PSBiH;

Poslovnik o radu Doma naroda PSBiH;

Human Rights Watch: Građani drugog reda: Diskriminacija Roma, Jevreja, i ostalih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (4. april 2012.)

Adnan Kadribašić, *Izborni sistemi i „ženske kvote“*

Kancelarije OSCE-a za Demokratske institucije i ljudska prava (ODHIR) Pipa Noris i Mona Lena Kruk (Univerzitet Harvard i Univerzitet Woshington u Sent Luis-u), Rodna ravnopravnost na izabranim funkcijama: Akcioni plan u šest koraka;

Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i Ekspertnom grupom, autorice: F. Idžaković, A.

Ćatović: Izvještaj o praćenju ženskih ljudskih prava kroz primjenu zakona, (Sarajevo, decembar 2012. godine);

Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaja Bosne i Hercegovine, maj 2011. godine

Strategija za rješavanje problema Roma u BiH, Vijeće ministara BiH, 2005. godina

(Službeni glasnik BiH 67/05);

Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i grupom Romkinja liderica: Romkinje za život bez nasilja – Odgovor institucija na nasilje u porodici (Sarajevo, novembar 2011. godine);

Prava za sve u partnerstvu sa ICVA i grupom Romkinja liderica: Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH (Sarajevo, novembar 2010);

Izvještaj o implementaciji Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, Romski informativni centar Kali Sara i Decade Watch, Sarajevo, april 2011. godine.

Biro za ljudska prava, Tuzla i ToPeeR - Tolerancijom protiv različitosti, Doboj: Priručnik - Sve o nacionalnim manjinama u BiH;

